

ARREST VAN HET HOF

15 januari 1986 *

In zaak 41/84,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag van de Franse Cour de cassation, in het aldaar aanhangig geding tussen

Pietro Pinna

en

Caisse d'allocations familiales de la Savoie,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2),

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: Mackenzie Stuart, president, U. Everling, K. Bahlmann en R. Joliet, kamerpresidenten, G. Bosco, T. Koopmans, O. Due, Y. Galmot en T. F. O'Higgins, rechters,

advocaat-generaal: G. F. Mancini

griffier: H. A. Rühl, hoofdadministrateur

gelet op de opmerkingen ingediend door:

— P. Pinna, verzoeker in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door A. Lyon-Caen, advocaat bij de Franse Conseil d'Etat en de Franse Cour de cassation;

* Procestaal: Frans.

- Caisse d'allocations familiales de la Savoie, verweerster in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door J.-P. Desache, advocaat te Parijs;
- regering van de Franse Republiek, vertegenwoordigd door Ph. Pouzoulet, secretaris Buitenlandse zaken bij het ministerie van Buitenlandse betrekkingen;
- regering van de Helleense Republiek, vertegenwoordigd door E. Tsekouras, lid van de juridische dienst van de Permanente vertegenwoordiging van Griekenland bij de Europese Gemeenschappen te Brussel, als gemachtigde;
- regering van de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door Dr. A. Squillante, kamerpresident bij de Consiglio di Stato, hoofd van de dienst Diplomatieke geschillen, verdragen en wetgeving, bijgestaan door P. Ferri, avvocato dello Stato;
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur J. Griesmar als gemachtigde, bijgestaan door F. Herbert, advocaat te Brussel;
- Raad van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door J. Carberry, adviseur bij zijn juridische dienst, als gemachtigde;

gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 21 mei 1985,

het navolgende

ARREST

(omissis)

In rechte

- 1 Bij beschikking van 11 januari 1984, ingekomen ten Hove op 15 februari daaraanvolgende, heeft de Franse Cour de cassation krachtens artikel 177 EEG-Verdrag twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van verschillende bepalingen van verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2).

2 Deze vragen zijn gerezen in een geschil betreffende de weigering van de Caisse d'allocations familiales de la Savoie om aan Pinna gezinsbijslagen toe te kennen over bepaalde periodes in 1977 en 1978.

3 Pinna, van Italiaanse nationaliteit, woont met zijn echtgenote en hun twee kinderen, Sandro en Rosetta, in Frankrijk. In 1977 verbleven de kinderen samen met hun moeder voor langere tijd in Italië. De Caisse d'allocations familiales de la Savoie weigerde Pinna gezinsbijslagen toe te kennen voor Sandro over de periode van 1 oktober 1977 tot 31 december 1977 en voor Rosetta over de periode van 1 oktober 1977 tot 31 maart 1978, op grond dat die bijslagen moesten worden betaald door het Istituto nazionale della previdenza sociale van L'Aquila, de plaats waar de kinderen destijds in Italië verbleven.

4 Blijkens de verwijzingsbeschikking van de Cour de cassation bepaalt artikel 511 van de Code de la sécurité sociale, dat iedere Fransman of in Frankrijk wonende buitenlander die als gezinshoofd of anderszins een of meer in Frankrijk wonende kinderen te zijnen laste heeft, voor deze kinderen de in artikel L 510 genoemde gezinsbijslagen ontvangt. Volgens het oude artikel 6 van decreet nr. 46-2880 van 10 december 1946, zoals gewijzigd bij decreet nr. 65-524 van 29 juni 1965, en artikel 2 van het decreet van 10 december 1946, zoals gewijzigd bij decreet nr. 78-378 van 17 maart 1978, wordt geacht in Frankrijk te wonen het kind dat, met behoud van zijn familiebanden in Europees Frankrijk, waar het tot dan toe permanent woonde, tijdelijk buiten dit grondgebied verblijft gedurende een of meer periodes waarvan de totale duur niet meer bedraagt dan drie maanden per kalenderjaar. De litigieuze beslissing is kennelijk gebaseerd op artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71, dat bepaalt:

„De werknemer op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, heeft voor zijn gezinsleden die op het grondgebied van een andere Lid-Staat dan Frankrijk wonen, recht op de kinderbijslagen waarin voorzien is door de wettelijke regeling van de Staat op het grondgebied waarvan deze gezinsleden wonen; de werknemer moet voldoen aan de voorwaarden inzake het verrichten van arbeid waarvan de Franse wettelijke regeling het recht op bijslagen afhankelijk stelt.”

- 5 Nadat Pinna de zaak aanhangig had gemaakt bij de Cour de cassation, heeft deze het Hof van Justitie verzocht zich uit te spreken over:
- 1) de geldigheid en de handhaving van artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 van 14 juni 1971;
 - 2) de betekenis van de term „woonplaats” in die bepaling.
- 6 Artikel 73, lid 1, van verordening nr. 1408/71 bepaalt:
- „De werknemer op wie de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat dan Frankrijk van toepassing is, heeft voor zijn gezinsleden die op het grondgebied van een andere Lid-Staat wonen, recht op de gezinsbijslagen waarin de wettelijke regeling van de eerste Staat voorziet, alsof die gezinsleden op het grondgebied van deze Staat woonden.”
- 7 Het reeds genoemde artikel 73, lid 2, bevat evenwel een andere regel voor de werknemer op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is en wiens gezin in een andere Lid-Staat dan Frankrijk woont.
- 8 Artikel 98 (thans 99) van verordening nr. 1408/71 bepaalt:
- „Vóór 1 januari 1973 beziet de Raad op voorstel van de Commissie het gehele vraagstuk van de uitbetaling der gezinsbijslagen aan de gezinsleden die niet op het grondgebied van de bevoegde Staat wonen opnieuw om te komen tot een voor alle Lid-Statens geldende eenvormige oplossing.”
- 9 Blijkens het dossier heeft de Commissie, met een zekere vertraging te wijten aan de toetreding van de nieuwe Lid-Statens, op 10 april 1975 bij de Raad een voorstel voor een verordening ingediend (PB 1975, C 96, blz. 4), waarin zij pleitte voor veralgemening van de toekenning van de gezinsbijslagen van het land van arbeid, ongeacht in welk land de gezinsleden wonen. Deze oplossing kreeg de steun van het Europees Parlement (advies van 14.10.1975, PB 1975, C 257) en van het Economisch en Sociaal Comité (advies van 24.9.1975, PB 1975, C 286). De zaak werd door de Raad besproken tijdens de vergaderingen van 18 december 1975 en 9 december 1976, zonder dat evenwel een beslissing kon worden getroffen.

10 Met betrekking tot de geldigheid van artikel 73, lid 2, betoogt Pinna, dat als gevolg van deze bepaling minder hoge bijslagen worden betaald en dat de in Frankrijk werkzame werknemers uit de landen van de Gemeenschap anders worden behandeld dan die welke in een van de negen andere landen van de Gemeenschap werkzaam zijn. Deze discriminatie zou politiek, economisch noch juridisch gerechtvaardigd zijn. Het Hof heeft inzake ouderdomspensioenen voor recht verklaard, dat de Raad ingevolge artikel 51 EEG-Verdrag aan migrerende werknemers rechten mag toekennen, maar hun geen rechten mag ontnemen die zij aan de nationale wettelijke regeling ontleent. Wat geldt voor ouderdomspensioenen, zou ook gelden voor gezinsbijslagen. De gelijktijdige toepassing van de wet van het land van arbeid (ontstaan van het recht) en van die van het land waar de gezinsleden verblijven (aard en bedrag van de uitkeringen), zou niet zijn bedoeld om de sociale bescherming te verminderen. Artikel 73, lid 2, zou derhalve in strijd zijn met artikel 51 EEG-Verdrag. Artikel 51 heeft het beginsel van de „exporteerbaarheid” der uitkeringen ingevoerd. Eenieder die recht heeft op enige uitkering in geld, kan dus, ongeacht waar hij zijn woonplaats of die van zijn gezinsleden vestigt, met een beroep op artikel 51 eisen dat de verschuldigde uitkeringen hem worden uitbetaald op de plaats die hij heeft bepaald. De in artikel 73, lid 2, neergelegde gedeeltelijke „niet-exporteerbaarheid” van een bepaald soort sociale uitkeringen zou dus ingaan tegen de algemene regel van artikel 51. Het verbod op het „exporteren” van Franse gezinsbijslagen in artikel 73, lid 2, zou in strijd zijn met artikel 51 EEG-Verdrag.

11 Volgens de Caisse d'allocations familiales de la Savoie, verweerster in het hoofdgeding, is artikel 73, lid 2, verenigbaar met de artikelen 48 en 51 EEG-Verdrag. Ingevolge artikel 51 moeten uitkeringen steeds aan de migrerende werknemer worden uitbetaald. Artikel 73, lid 2, nu zou verzekeren dat de migrerende werknemer steeds kinderbijslag ontvangt, ongeacht waar zijn gezinsleden wonen. Wat betreft het orgaan dat de bijslag verschuldigd is en de wettelijke regeling die op die bijslag van toepassing is, zou de situatie verschillen van die van werknemers die binnen de werkingssfeer van artikel 73, lid 1, vallen, maar het recht van de werknemer op uitbetaling van de kinderbijslag zou zijn geëerbiedigd. Artikel 73, lid 2, zou in overeenstemming zijn met artikel 7 EEG-Verdrag, daar het in het geheel niet tot discriminatie tussen migrerende werknemers leidt. Dat de migrerende werknemer in bepaalde gevallen lagere uitkeringen ontvangt naar gelang van het land waar zijn gezinsleden wonen, kan weliswaar niet worden betwist, doch dit is een gevolg van de verschillen in de wettelijke regelingen der Lid-Staten, met name voor wat het bedrag van de uitkeringen betreft. Onder deze omstandigheden zou het duidelijk zijn dat artikel 73, lid 2, op zich niet tot discriminatie leidt en derhalve verenigbaar is met de bepalingen van het gemeenschapsrecht.

- 12 De Franse regering acht artikel 73, lid 2, geldig. Een eventueel uit artikel 73, lid 2, voortvloeiend verschil in behandeling, zou geen met de artikelen 7, 48 en 51 EEG-Verdrag strijdige discriminatie vormen. De oorzaak van het verschil in behandeling ten nadele van buitenlandse werknemers op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, zou in feite zijn gelegen in de dispariteiten tussen de in de verschillende Lid-Staten geldende kinderbijslagregelingen. Dergelijke verschillen in behandeling zouden enkel kunnen worden weggewerkt door een harmonisatie van de nationale sociale-zekerheidsregelingen, hetgeen niet het doel is van verordening nr. 1408/71, die enkel gericht is op de coördinatie van deze regelingen ten einde op het gebied van de sociale zekerheid de belemmeringen van het vrije verkeer van werknemers weg te nemen.
- 13 De Griekse regering betoogt dat verordening nr. 1408/71 tot doel heeft, te waarborgen dat alle werknemers die onderdaan van een Lid-Staat zijn en zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, onder de verschillende nationale wettelijke regelingen gelijk worden behandeld voor wat het recht op sociale-zekerheidsuitkeringen betreft. Het probleem van de toekenning van gezinsbijslagen aan werknemers op wie de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat dan die waar hun gezinsleden wonen van toepassing is, zou derhalve in alle Lid-Staten op eenvormige wijze moeten worden opgelost. De opstellers van de verordening zouden deze noodzaak hebben ingezien bij de vaststelling van artikel 98. De in artikel 98 bedoelde eenvormige oplossing zou worden verwezenlijkt door de arbeidsplaats van de werknemer als criterium te hanteren. De principiële keuze van de arbeidsplaats van de werknemer als uitgangspunt zou enerzijds beantwoorden aan de geest van verordening nr. 1408/71, die tot doel had het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap te verwezenlijken, en zou anderzijds in overeenstemming zijn met het beginsel dat buitenlandse werknemers en eigen onderdanen op het gebied van de sociale zekerheid gelijk moeten worden behandeld. De Griekse regering acht artikel 73, lid 2, niet gerechtvaardigd, daar het niet bijdraagt tot de gelijke behandeling van migrerende werknemers en eigen onderdanen met betrekking tot de betaling van gezinsbijslagen, wanneer de gezinsleden van de werknemer in een andere Lid-Staat dan de werknemer zelf wonen. De migrerende werknemer zou aanspraak moeten kunnen maken op de sociale-zekerheidsuitkeringen die zijn voorzien in de wettelijke regeling die op hem van toepassing is en krachtens welke hij bijdragen en belastingen betaalt.
- 14 De Italiaanse regering betoogt dat artikel 73, lid 2, tot een op de nationaliteit gebaseerd verschil in behandeling tussen op hetzelfde grondgebied werkzame werknemers leidt. Volgens vaste rechtspraak van het Hof zouden bepalingen krachtens welke een werknemer, telkens wanneer hij zich van een Lid-Staat naar een andere verplaatst, een deel van zijn verworven rechten inzake sociale zeker-

heid verliest, in strijd zijn met de door het EEG-Verdrag verleende waarborgen op het gebied van het vrije verkeer van werknemers. Door voor de berekening van de kinderbijslag de wettelijke regeling van de Lid-Staat van de woonplaats toe te passen, zou men afbreuk doen aan het door de werknemer krachtens de Franse wettelijke regeling verworven recht.

15 Volgens de Commissie is artikel 73, lid 2, verenigbaar met artikel 51 EEG-Verdrag. Zij betwist niet, dat de toepassing van artikel 73, lid 2, in bepaalde gevallen tot gevolg kan hebben dat de werknemer wiens kinderen in een andere Lid-Staat wonen, minder kinderbijslag ontvangt dan wanneer zijn gezinsleden in Frankrijk zouden wonen of ook voor in een andere Lid-Staat wonende gezinsleden Franse kinderbijslag zou worden toegekend. Zij meent evenwel dat artikel 73, lid 2, niet tot een met het EEG-Verdrag strijdige discriminatie leidt. De vastgestelde ongelijkheden zouden voornamelijk voortvloeien uit de aard van verordening nr. 1408/71, die is te beschouwen als een instrument ter verwezenlijking van de doelstellingen van artikel 51 door middel van een op de opheffing van de belemmeringen van het vrije personenverkeer gerichte coördinatie van de sociale-zekerheidsregelingen.

16 De Raad is van oordeel, dat de vragen van de nationale rechter het probleem van de geldigheid van artikel 73, lid 2, in geding brengen, en wel om twee redenen. In de eerste plaats omdat wordt aangevoerd dat het om een uitzonderlijke afwijking gaat waaraan, naar vanaf het begin de bedoeling zou zijn geweest, op 1 januari 1973 een einde had moeten komen. In de tweede plaats omdat wordt gesteld dat niet-Franse werknemers op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, in tweeërlei opzicht worden gediscrimineerd, namelijk zowel ten opzichte van Franse werknemers als ten opzichte van werknemers op wie de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat dan Frankrijk van toepassing is. Volgens de Raad is er geen sprake van zulk een dubbele discriminatie: een Franse werknemer en een buitenlandse werknemer ontvangen in Frankrijk beide dezelfde bijslagen; de Franse werknemer verliest zijn recht op bijslag na drie maanden wanneer zijn kinderen niet meer in Frankrijk wonen, terwijl de migrerende werknemer krachtens verordening nr. 1408/71 wel bijslagen ontvangt voor zijn kinderen die in een andere Lid-Staat dan Frankrijk wonen. Verder zou er geen discriminatie te bespeuren zijn in de behandeling die migrerende werknemers in twee of meer verschillende Lid-Staten te beurt valt, daar de nationale wettelijke regelingen inzake sociale zekerheid enkel zijn gecoördineerd. Iedere Lid-Staat zou op het gebied van de sociale zekerheid de bevoegdheid hebben behouden om de aard en het bedrag van de uitkeringen vast te stellen, daar artikel 51 EEG-Verdrag de Raad niet heeft opgedragen een eenvormig stelsel van sociale zekerheid voor de Lid-Staten van de Gemeenschap tot stand te brengen.

De eerste vraag

- 17 Om het onderhavige probleem op te lossen, zij er vooreerst aan herinnerd, dat artikel 40 van verordening nr. 3/58 van de Raad van 25 september 1958 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers (PB 1958, blz. 561) bepaalde, dat een werknemer of een daarmee gelijkgestelde, werkzaam op het grondgebied van een Lid-Staat, die kinderen heeft die op het grondgebied van een andere Lid-Staat woonachtig zijn dan wel daar worden opgevoed, voor deze kinderen recht heeft op kinderbijslag overeenkomstig de wettelijke regeling van eerstgenoemde Staat tot ten hoogste het bedrag van de bijslagen welke ingevolge de wettelijke regeling van laatstgenoemde Staat worden verleend.
- 18 Bij verordening nr. 1408/71 is de regeling betreffende de kinderen van migrerende werknemers in dier voege gewijzigd, dat de scala van uitkeringen waarop migrerende werknemers aanspraak kunnen maken, werd verruimd. Krachtens deze verordening hebben zij recht op gezinsbijslagen, dat wil zeggen „alle verstrekkingen of uitkeringen ter bestrijding van de gezinslasten” (art. 1, sub u-i), terwijl zij op grond van verordening nr. 3/58 enkel kinderbijslag ontvingen, dat wil zeggen „de periodieke uitkeringen welke uitsluitend op grond van het aantal gezinsleden en eventueel van hun leeftijd worden toegekend” (art. 1, sub u-ii, van verordening nr. 1408/71).
- 19 Met betrekking tot in een Lid-Staat werkzame migrerende werknemers wier gezinsleden in een andere Lid-Staat wonen, is bij verordening nr. 1408/71 een onderscheid ingevoerd tussen in Frankrijk werkzame werknemers en werknemers die in de andere Lid-Staten werkzaam zijn. Artikel 73, lid 1, bepaalt, dat de werknemer op wie de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat dan Frankrijk van toepassing is, voor zijn gezinsleden die op het grondgebied van een andere Lid-Staat wonen, recht heeft op de gezinsbijslagen waarin de wettelijke regeling van de eerste staat voorziet, alsof die gezinsleden op het grondgebied van deze staat woonden. Ingevolge artikel 73, lid 2, heeft de werknemer op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, voor zijn gezinsleden die op het grondgebied van een andere Lid-Staat dan Frankrijk wonen, recht op de kinderbijslagen waarin is voorzien door de wettelijke regeling van de staat op het grondgebied waarvan deze gezinsleden wonen.
- 20 Wat betreft het verschil in behandeling tussen werknemers op wie artikel 73, lid 1, van toepassing is, en werknemers die onder de regeling van artikel 73, lid 2, vallen, moet worden opgemerkt dat artikel 51 EEG-Verdrag voorziet in een coördinatie en niet in een harmonisatie van de wettelijke regelingen der Lid-Staten. Artikel 51 laat derhalve verschillen bestaan tussen de sociale-zekerheidsregelingen van

de Lid-Staten en bijgevolg ook in de rechten van de personen die er werkzaam zijn. Dit artikel raakt niet aan de materiële en formele verschillen tussen de sociale-zekerheidsregelingen van de onderscheiden Lid-Staten en dus ook niet aan de verschillen in de rechten van de aldaar werkzame personen.

- 21 Het door de artikelen 48 tot en met 51 EEG-Verdrag beoogde vrije verkeer van werknemers in de Gemeenschap kan evenwel gemakkelijker worden verwezenlijkt wanneer de arbeidsvoorwaarden, daaronder begrepen de sociale-zekerheidsregelingen, in de verschillende Lid-Staten zo nauw mogelijk bij elkaar aansluiten. Dit doel wordt daarentegen in gevaar gebracht en wordt moeilijker bereikbaar, wanneer het gemeenschapsrecht tot vermijdbare verschillen in de sociale-zekerheidsregelingen leidt. Hieruit volgt, dat de krachtens artikel 51 EEG-Verdrag vastgestelde gemeenschapsregeling inzake sociale zekerheid geen bijkomende dispariteiten in het leven mag roepen naast die welke reeds voortvloeien uit het ontbreken van harmonisatie van de nationale wettelijke regelingen.
- 22 Artikel 73 van verordening nr. 1408/71 voert voor migrerende werknemers twee verschillende stelsels in, al naargelang deze werknemers aan de Franse wettelijke regeling of aan die van een andere Lid-Staat zijn onderworpen. Bijgevolg leidt het tot andere dispariteiten dan die welke reeds uit de nationale wettelijke regelingen voortvloeien, zodat het de verwezenlijking van de in de artikelen 48 tot en met 51 EEG-Verdrag genoemde doelstellingen belemmert.
- 23 Wat meer bepaald de geldigheid van artikel 73, lid 2, zelf betreft, moet worden vastgesteld, dat het beginsel van gelijke behandeling niet enkel openlijke discriminaties op grond van de nationaliteit verbiedt, maar ook alle verkapte vormen van discriminatie die, door toepassing van andere onderscheidingscriteria, in feite tot hetzelfde resultaat leiden.
- 24 Dit nu is juist het geval wanneer het criterium van artikel 73, lid 2, wordt gebruikt om te bepalen welke wettelijke regeling op de gezinsbijslagen van een migrerend werknemer van toepassing is. Hoewel de Franse wettelijke regeling in de regel hetzelfde criterium toepast voor het bepalen van het recht op gezinsbijslagen van een Franse werknemer die in Frankrijk werkzaam is, heeft dit criterium voor deze groep werknemers geenszins hetzelfde belang, daar het probleem van gezinsleden die buiten Frankrijk wonen, zich hoofdzakelijk bij migrerende werknemers voordoet. Dit criterium kan derhalve de door artikel 48 EEG-Verdrag voorge-

schreven gelijke behandeling niet waarborgen en mag dus niet worden aangewend in het kader van de coördinatie van de nationale wettelijke regelingen waarin artikel 51 EEG-Verdrag voorziet ter bevordering van het vrije verkeer van werknemers in de Gemeenschap overeenkomstig artikel 48.

- 25 Hieruit volgt dat artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 ongeldig is, doordat het uitsluit dat aan werknemers op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, Franse gezinsbijslagen worden toegekend voor hun gezinsleden die in een andere Lid-Staat wonen.
- 26 Voor wat de gevolgen van de ongeldigheid van artikel 73, lid 2, betreft, zij eraan herinnerd, dat het Hof reeds in zijn arrest van 27 februari 1985 (zaak 112/83, *Société des produits de maïs*, Jurispr. 1985, blz. 732) voor recht heeft verklaard, dat wanneer dwingende redenen dit rechtvaardigen, het Hof op grond van zijn beoordelingsvrijheid ingevolge artikel 174, tweede alinea, EEG-Verdrag, bevoegd is om in elk afzonderlijk geval concreet te bepalen, welke gevolgen van een nietig-verklaarde regelgevende handeling in stand moeten blijven.
- 27 Gelet op het feit dat de Raad niet erin is geslaagd, de door artikel 98 van verordening nr. 1408/71 verlangde eenvormige oplossing te bereiken, dient bij wijze van uitzondering in aanmerking te worden genomen dat Frankrijk gedurende langere tijd praktijken heeft menen te kunnen handhaven die in overeenstemming waren met de letter van verordening nr. 1408/71, maar die geen rechtsgrondslag vonden in de artikelen 48 en 51 EEG-Verdrag.
- 28 Onder deze omstandigheden moet worden vastgesteld, dat dwingende overwegingen van rechtszekerheid, verband houdende met alle op het spel staande belangen, zowel publieke als private, in beginsel eraan in de weg staan dat de gezinsbijslagen die over de periodes voorafgaande aan de uitspraak van dit arrest zijn betaald, weer in geding worden gebracht.
- 29 Wanneer het Hof in een dergelijk geval gebruik maakt van de mogelijkheid om de gevolgen van een in het kader van artikel 177 EEG-Verdrag vastgestelde ongeldigheid voor het verleden te beperken, staat het te zijner beoordeling of, met betrekking tot deze beperking van de werking van zijn arrest in de tijd, een uitzondering kan worden gemaakt ten gunste hetzij van de partij die het beroep bij de nationale rechter heeft ingesteld, hetzij van alle andere personen die vóór de ongeldigverklaring een zelfde actie hebben ondernomen, dan wel of, omgekeerd, ook

voor personen die tijdig stappen ter waarborging van hun rechten hebben ondernomen, een enkel voor de toekomst werkende ongeldigverklaring een passend rechtsherstel vormt.

- 30 In het onderhavige geval moet worden bepaald, dat op de vastgestelde ongeldigheid van artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 geen beroep kan worden gedaan tot staving van aanspraken op uitkeringen over vóór de datum van dit arrest gelegen tijdvakken, behalve door werknemers die reeds vóór deze datum een beroep in rechte hebben ingesteld of een daarmee gelijk te stellen bezwaar hebben doen gelden.
- 31 Onder deze omstandigheden behoeft geen antwoord te worden gegeven op het tweede onderdeel van de eerste vraag, betreffende de handhaving van artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71, noch op de tweede vraag, betreffende het begrip „woonplaats” in de zin van genoemd artikel 73, lid 2.

Kosten

- 32 De kosten door de regering van de Helleense Republiek, de Italiaanse Republiek en de Franse Republiek alsmede door de Raad en de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening hunner opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende op de door de Franse Cour de cassation bij beschikking van 11 januari 1984 gestelde vragen, verklaart voor recht:

- 1) Artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 is ongeldig, doordat het uitsluit dat aan werknemers op wie de Franse wettelijke regeling van toepassing is, Franse gezinsbijslagen worden toegekend voor hun gezinsleden die in een andere Lid-Staat wonen.

- 2) Op de vastgestelde ongeldigheid van artikel 73, lid 2, van verordening nr. 1408/71 kan geen beroep worden gedaan tot staving van aanspraken op uitkeringen over vóór de datum van dit arrest gelegen tijdvakken, behalve door werknemers die reeds vóór deze datum een beroep in rechte hebben ingesteld of een daarmee gelijk te stellen bezwaar hebben doen gelden.

	Mackenzie Stuart	Everling	Bahlmann	Joliet
Bosco	Koopmans	Due	Galmot	O'Higgins

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 15 januari 1986.

De griffier
P. Heim

De president
A. J. Mackenzie Stuart